

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ
ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПРОБЛЕМ ВИХОВАННЯ

СУЧАСНИЙ ВИХОВНИЙ ПРОЦЕС:

СУТНІСТЬ ТА ІННОВАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ

Матеріали звітної науково-практичної
конференції Інституту проблем
виховання НАПН України

Випуск 4

<i>Зубалій М. Д.</i> Військово-патріотичне виховання старшокласників у процесі позакласної роботи	350
<i>Кіящук А. Й.</i> Аспекти дослідження проблеми формування професійних устремлінь старшокласників	353
<i>Коновець С. В.</i> Значення особистісного підходу до естетичного та етичного виховання студентів	356
<i>Котлярчук Г. Й.</i> Виховання дбайливого ставлення до природи в учнів основної і старшої школи під час вивчення української літератури	360
<i>Кузьменко Л. В.</i> Ставлення вихователів інтернатних закладів до формування у старшокласників почуття взаємодопомоги як сімейної цінності	362
<i>Ларіна Т. В.</i> Формування іншомовної професійної компетентності у технічних коледжах Німеччини	366
<i>Лисенко М. Ю.</i> Особистісне ставлення вчителя у роботі з дітьми з обмеженими можливостями	369
<i>Лозовецька В. Т.</i> Професійна орієнтація старшокласників у гімназіях сучасної Німеччини	371
<i>Мартинець Л. А.</i> Роль педагога в підготовці старшокласників до життя і праці на сучасному етапі	374
<i>Морін О. Л.</i> Аспекти забезпечення професійного самовизначення учнівської молоді в умовах освітнього округу	379
<i>Пархоменко О. М.</i> Освітній округ як засіб розвитку творчих здібностей та професійного самовизначення учнів сільських шкіл	382
<i>Пернарівська Т. П.</i> Формування у студентів готовності до гармонізації відносин засобами іноземного ділового спілкування	385
<i>Сінельник І. П.</i> Толерантність як невід'ємна риса полікультурної особистості майбутнього вчителя початкової школи	388
<i>Сліпкань С. В.</i> Від професійної орієнтації – до свідомого та самостійного вибору професії	391
<i>Солобай Ю. В.</i> Екологізація закладів освіти та культури як фактор формування культури екологічної поведінки учнів основної школи	394
<i>Федоренко С. В.</i> Роль педагогічного дискурсу як змістової детермінанти формування гуманітарної культури студентів	397
<i>Федорова Є. В.</i> Концептуальні засади виховання громадянськості студентів з особливими потребами	400
РЕЗОЛЮЦІЯ ЗВІТНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ ІНСТИТУТУ ПРОБЛЕМ ВИХОВАННЯ НАПН УКРАЇНИ	403
РЕФЕРАТИВНИЙ ОБЗОР МАТЕРІАЛІВ КОНФЕРЕНЦІЇ	405
REVIEW OF THE ARTICLES OF THE ISSUE	432
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	456

ПЕРЕДМОВА

У сучасних умовах стрімких глобалізаційних та євроінтеграційних змін розвиток системи освіти визначається невпинним пошуком вагомих важелів впливу на підвищення якості педагогічного процесу. Виникає суспільна потреба в гуманізації взаємин, кристалізації психолого-педагогічних знань як важливого засобу, що впорядковує внутрішній світ людини. Цю самоорганізаційну тенденцію, яка набуває масштабності, необхідно свідомо спрямувати й організувати, оскільки в ній криється величезний виховний, соціально-політичний і цивілізаційний потенціал.

Активно реагує на гострі виклики сьогодення Інститут проблем виховання Національної академії педагогічних наук України – потужна науково-дослідна установа, яка впродовж багатьох років провадить інноваційні наукові дослідження у царині педагогіки і психології, плекає молодих науковців. Адже творча постать соціально відповідального педагога-дослідника, його професійна компетентність, імідж, престиж, авторитет набувають виключно важливого значення в усвідомленні філософії змін, які відбуваються у світі.

Сучасні освітяни-науковці, що в тісній взаємодії з педагогами-практиками вирішують актуальні проблеми виховання особистості, спираючись на міцні підвалини фундаментальних досліджень, мають бути одночасно й далекоглядними інноваторами. Їм необхідно бачити стратегічні перспективи, професійно розвиватися як експертам з динаміки змін, бути вмілими носіями змін, знати, як вправлятися із силами змін, використовуючи переваги позитивних і послаблюючи вплив негативних. Розмаїття інноваційних перетворень, які здійснюються на сучасному етапі в освітніх закладах різних типів і рівнів акредитації, потребують ґрунтовного науково-методичного забезпечення. Створення системи такого забезпечення неможливе без постійного професійного розвитку і саморозвитку педагога-науковця.

Увага педагогічної спільноти на традиційній звітній науково-практичній конференції Інституту проблем виховання НАПН України “Сучасний виховний процес: сутність та інноваційний потенціал”, що відбулася 10–11 квітня 2014 року, була спрямована на обґрунтування теоретико-методичних орієнтирів досліджень сучасного виховного процесу; визначення науково-теоретичного підґрунтя виховання особистості; глибоку і різнобічну характеристику змісту та технологій сучасного виховання дітей та учнівської молоді; висвітлення особливостей реалізації виховного процесу в різних соціальних структурах; виявлення виховного потенціалу освітнього процесу.

Учасників конференції урочисто привітала *Сухомлинська Ольга Василівна*, доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України, академік-секретар Відділення загальної педагогіки та філософії освіти НАПН України. У доповіді вона акцентувала увагу на тому, що в умовах інноваційного типу суспільного прогресу, всеохоплюючої глобалізації, євроінтеграції, зростаючої конкуренції особливо загострюється і багатоаспектно проявляється проблема забезпечення ефективності процесу виховання. Відтак посилюється роль Інституту проблем виховання НАПН України як стратегічного орієнтира,

теоретичними питаннями, так і вправлення у практичному застосуванні здобутих знань. Останнє відбувалося завдяки використанню широкого арсеналу різноманітних інтерактивних методів – діалогів, рольових ігор, психодрам, інсценізацій проблемних комунікативних ситуацій тощо.

Література

1. Асадов А. Н. Культура делового общения : учеб. пособие / Асадов А. Н., Покровская Н. Н., Косалимова О. А. – СПб. : Изд-во СПбГУЭФ, 2010. – 156 с.
2. Евдоксина Н. В. Психологические особенности изучения иностранного языка студентами технических вузов / Н. В. Евдоксина // Вестник Астраханского государственного технического университета. – 2007. – № 2. – [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://cyberleninka.ru/article/n/psihologicheskie-osobennosti-izucheniya-inostrannogo-yazyka-studentami-tehnicheskikh-vuzov>.
3. Емельянов С. М. Практикум по конфликтологии / С. М. Емельянов. – СПб. : Питер, 2001. – 400 с.
4. Зимняя И. А. Психология обучения ИЯ в школе / И. А. Зимняя. – М. : Просвещение, 1991. – 222 с.
5. Скрыпник Н. С. Внеаудиторная работа на материале иностранного языка как составляющая эстетического воспитания студентов / Наталья Станиславовна Скрыпник // Вестник Харьковского национального автомобильно-дорожного университета. – 2011. – Вып. 53. – [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://cyberleninka.ru/article/n/vneauditornaya-rabota-na-materiale-inostrannogo-yazyka-kak-sostavlyayuschaya-esteticheskogo-vospitaniya-studentov>.

І. П. Сінельник,
м. Київ

ТОЛЕРАНТНІСТЬ ЯК НЕВІД'ЄМНА РИСА ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Обґрунтовано значущість виховання толерантності студентів педагогічних спеціальностей, зокрема майбутніх учителів початкової школи, у процесі їхньої іншомовної освіти; здійснено огляд основних складових толерантності як компоненти полікультурної компетенції; розглянуто деякі засоби іноземної мови, за допомогою яких можна виховувати толерантність майбутніх учителів початкової школи як професійно значущу для них якість.

Ключові слова: толерантність, полікультурна особистість, комунікативна толерантність, засоби іноземної мови, майбутній вчитель початкової школи.

Законом України “Про освіту”, Національною доктриною розвитку освіти в XXI столітті та положеннями сучасних концепцій мовної освіти в Україні передбачено формування мовної особистості, яка здатна вільно орієнтуватись у різноманітних комунікативних ситуаціях та успішно вирішувати комунікативні завдання. Там же зазначено, що метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, розвиток її талантів, розумових та фізичних здібностей, виховання високих моральних якостей.

Отже, увесь навчально-виховний процес у закладах освіти України, зокрема у вишах, які плекають педагогічні кадри, має бути спрямованим не лише на формування майбутнього вчителя, а саме вчителя початкової школи, який володіє глибокими професійними знаннями і вміннями, а й на формування особистості гуманістичного типу, для якої морально-духовні цінності є основою

життєдіяльності homo sapiens, незалежно від раси, національності, релігійних вірувань чи місця проживання; формування особистості, здатної до мирного співіснування в умовах полікультурного суспільства України, готової як до конструктивної взаємодії в аспекті порозуміння з усіма учасниками педагогічного процесу, так і до здійснення міжкультурної комунікації на засадах взаєморозуміння, взаємоповаги, толерантного ставлення до представників різних соціокультурних спільнот.

Саме тому виховання толерантності майбутніх педагогів, зокрема вчителів початкової школи, є надзвичайно актуальним питанням сьогодення.

Успішне здійснення майбутнім учителем початкової школи його педагогічної діяльності великою мірою залежатиме, на наш погляд, від сформованості у нього високого рівня іншомовної комунікативної компетентності, оскільки відповідно до нового Державного стандарту початкової загальної освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 20 квітня 2011 року, вивчення іноземної мови розпочинається з першого класу і навчати шестирічок іноземної мови буде саме вчитель початкової школи. Відтак, іншомовна комунікативна компетентність є одним із найважливіших компонентів професійної компетентності вчителя початкової школи.

У структуру іншомовної комунікативної компетентності молодого фахівця, як відомо, входить ряд компетенцій: мовна, мовленнєва, соціокультурна та полікультурна. Метою іншомовного освітнього процесу, в центрі якого перебуває студент – суб'єкт міжкультурної комунікації, є не лише формування його комунікативної компетенції, а й предметно-когнітивної та соціально-афективної компетенцій. Предметно-когнітивна компетенція передбачає оволодіння знаннями про елементи та структури чужої культури, спільного та відмінного в цій культурі порівняно з власною. Соціально-афективна компетенція передбачає оволодіння системою цінностей, що виховуються на базі чужої культури, а також на базі власного культурного простору [2, с. 14]. Як бачимо, формування полікультурної компетенції студента є важливим структурним компонентом іншомовної комунікативної компетентності майбутнього педагога.

Варто зазначити, що полікультурну компетенцію визнано однією з ключових життєвих компетентностей на світовому рівні. Цінним для нашого дослідження є твердження О. Котенко, що полікультурність – це особливий системотворчий компонент у структурі особистості, її якість, що передбачає визнання багатоманітності культурного простору та здатність до міжкультурної взаємодії. Ми погоджуємося з дослідницею, яка визначає полікультурну освіту як освіту та виховання особистості в дусі діалогічності, цінування культурних надбань людства, певним чином побудовану систему навчально-виховного процесу, в основі якої триєдина мета: усвідомлення різноманітності соціокультурного простору через оволодіння знаннями з полікультурності; виховання толерантної людини, здатної до функціонування в багатокультурному соціумі; розвиток умінь міжкультурного об'єднання на засадах рівноправності [3, с. 6]. Отже, в умовах сучасного мультилінгвального та полікультурного світу виховання таких якостей особистості, як толерантність, діалогічність і гуманістичність у процесі іншомовної освіти є надзвичайно актуальним.

Під толерантністю ми розуміємо, насамперед, ціннісне ставлення до людей, незалежно від раси, національності, соціального стану, політичної чи релігійної орієнтації, культурної приналежності. Основними компонентами толерантності, стверджують Г. Безюлева та Г. Шеламова, є такі професійно значущі для майбутнього педагога якості:

- емпатія, що передбачає проникнення особистості в переживання іншої особистості, бажання емоційно відгукнутися на чужі проблеми та успіхи;

- комунікативна толерантність, завдяки якій особистість здатна у процесі спілкування виявляти розуміння співрозмовника, уміє приймати його таким, яким він є, спроможна ставити себе на його місце та дивитися на ситуацію його очима, вжитися в його світ;

- самоприйняття як толерантне ставлення до самого себе та прийняття інших, оскільки толерантна особистість – це людина, яка добре знає себе та визнає інших [1, с. 39–42].

Вищезазначені якості, що є ознаками толерантної особистості, можуть бути виховані, на нашу думку, за допомогою засобів іноземної мови – програм, підручників з іноземної мови, через зміст яких студенти знайомляться з історією, релігією, культурою, звичаями, традиціями, умовностями, соціальними стереотипами різних національностей і народів світу. Засвоєння концептів іншої культури допоможе студентам у майбутньому уникнути культурного шоку та запобігти ситуаціям, що породжують міжетнічну та міжрасову напруженість, дотриматись мовленнєвого такту та соціокультурної ввічливості. Для успішної реалізації завдань із виховання толерантності використовують також широкий спектр різноманітних форм організації іншомовного навчання у навчальний і в позааудиторний час. Такі форми роботи, як “відкритий мікрофон”, “телеміст”, “засідання прес-клубу”, “круглий стіл”, “аукціон нових ідей”, “референдум”, де на обговорення ставляться питання прояву ворожості та нетерпимості в сучасному світі, расових й етнічних конфліктів, релігійних війн; переваг та недоліків запровадження інклюзивної освіти в Україні, благодійної діяльності у сфері освіти в країнах третього світу та інші, допомагають викладачу розвивати у студентів практичні навички толерантної взаємодії, розвивати їхню комунікативну толерантність.

Проведене нами дослідження не вичерпує всіх аспектів розв’язання означеної проблеми. Подальшої розробки потребує обґрунтування та апробація педагогічних умов виховання толерантності майбутнього вчителя початкової школи засобами англійської мови.

Література

1. Безюлева Г. В. Толерантність: взгляд, поиск, решение / Г. В. Безюлева, Г. М. Шеламова. – М. : Вербум-М, 2003. – 168 с.
2. Гальскова Н. Д. Теория обучения иностранным языкам. Лингводидактика и методика : учеб. пособие для студ. лингвистических ун-тов и факультетов иностр. языков высших пед. учебных заведений / Н. Д. Гальскова, Н. И. Гез. – 6-е изд. – М. : Академия, 2009. – 336 с.
3. Котенко О. В. Розвиток полікультурної компетентності вчителів світової літератури в системі післядипломної освіти : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 „Теорія і методика проф. освіти” / Ольга Володимирівна Котенко ; ДВНЗ „Ун-т менеджменту освіти” НАПН України. – К., 2011. – 20 с.

С. В. Сліпкань,
м. Бровари, Київська обл.

ВІД ПРОФЕСІЙНОЇ ОРІЄНТАЦІЇ – ДО СВІДОМОГО ТА САМОСТІЙНОГО ВИБОРУ ПРОФЕСІЇ

Висвітлено аспекти діяльності Центру професійної освіти Броварського навчально-виховного об'єднання як осередку організації професійної орієнтації учнівської молоді. Центр забезпечує створення сприятливих умов для формування готовності учнівської молоді до трудової діяльності, оволодіння ними практичними вміннями і навичками, набуття певного рівня професійної підготовки.

Ключові слова: Центр професійної освіти, допрофільне навчання, вибір професії, професійна підготовка.

Проблема вибору професії завжди була актуальною і, тим більше, залишається такою в сучасних умовах. Тому орієнтація на певну професійну діяльність, свідомий вибір свого життєвого шляху є невід'ємною складовою всього навчально-виховного процесу Центру професійної освіти Броварського навчально-виховного об'єднання.

Професійна адаптація особистості в сучасних соціально-економічних умовах ґрунтується насамперед на правильному виборі професії відповідно до виявлених інтересів, здібностей і талантів. Зберегти ефективність цього процесу – основне завдання Центру професійної освіти, який забезпечує потреби учнівської молоді в профорієнтаційній, допрофільній та професійній підготовці, здійснюючи розвиток її природних позитивних нахилів і здібностей.

Перехід старшої школи до профільного навчання поставив перед учнями проблему вибору профілю, що фактично прогнозує вибір майбутньої професії. Тому необхідною складовою безперервної освіти у Центрі професійної освіти є допрофільне навчання. У результаті запровадження в навчальних закладах міста Бровари курсів за вибором “Крок у світ професій” учні 8–9-х класів ознайомлюються та оволодівають знаннями, вміннями та навичками з певних професій. Такі курси сприяють вибору учнями технологічного напрямку навчання у старшій школі та дають можливість свідомо визначитися у виборі професії на етапі професійного навчання.

Професійна освіта здійснюється диференційовано з урахуванням освітніх потреб, нахилів, здібностей учнівської молоді і створенням умов для їхнього навчання відповідно до професійного самовизначення, що забезпечується завдяки змінам у цілях, змісті, структурі та організації навчального процесу.

Учням 10–11-х класів надається можливість отримати професійну підготовку відповідно до запитів регіонального ринку праці, ліцензованих програм державних стандартів професійно-технічної освіти з урахуванням типових навчальних планів для технологічних класів.

Незважаючи на те, що протягом останніх навчальних років спостерігається скорочення загальної кількості класів та учнів у них, аналіз мережі допрофільного та професійного навчання Центру професійної освіти БНВО свідчить про стабільність кількісних показників охоплення учнів технологічним профілем. Це результат проведеної якісної профорієнтаційної роботи.